

UDKAST

DANSK TIDSSKRIFT FOR
KRITISK SAMFUNDSVIDENSKAB

INDHOLD:

TORBEN BECHMANN JENSEN	
<u>Forklaringsantagelser & Genering af viden</u>	s. 3
MORTEN NISSEN	
Teori, kvalifikation og praksis	s. 41
CHARLOTTE HØJHOLT	
Psykisk fattigdom eller fattig psykologi?	s. 56
SVEN THYSEN	
Oversætterens indledning og kommentarer til V.A. Ivannikovs artikel	s. 85
V.A. IVANNIKOV	
Problemet behov i virksomhedsteorien	s. 88
KOMMENTARER:	
HELLE ANDERSEN	
I en verden af sex	s. 97
EVA BERTRAM	
Når mennesker bliver grebet af virkeligheden	s. 103

NR 1 1992 20. ÅRG.

Torben Bechmann Jensen

FORKLARINGSANTAGELSER & GENERERING AF VIDEN

Baggrunden for denne artikel skal ses ud fra et forsøg på, at gennemføre hvad der, indenfor den Kritiske Psykologi kaldes *aktualempirisk forskning* eller praksisforskning. En empirisk undersøgelse, der tillige stiller krav om integration af teori og praksis.

Både blandt »teoretikere« og »praktikere« dukker spørgsmålet om manglende sammenhæng eller ligefrem modsigelse mellem teori og praksis op.

Hertil kunne man umiddelbart svare, at der *er* sammenhæng. Hverken teori eller praksis kunne eksistere uden. Teoretisk arbejde og teoriudvikling *er* praktisk arbejde og praksis *er altid* teoretisk baseret. Teori bruges i praksis og praksis anvendes i teori, herom kan der ikke herske tvivl.

Det, der kan være tvivl om er derimod hvordan og hvilken teori hhv. praksis, der anvendes. Om forskerens teori faktisk kan udsige noget om den praksis den påstår og modsat hvilken teoretisk basis, der lægges til grund for den praksis, der udføres. Eller sagt meget kort, hvorvidt de anvendte teorier er genstandsadækvate.

Det område, hvori forskellige former for teori og praksis mødes er ofte netop ved »udforskningen« af praksis, som sker ud fra mere eller mindre klare videnskabelige teoretiske tilgange. Der er flere problemer knyttet hertil.

F.eks. er der ofte økonomiske begrænsninger knyttet til arbejdet, forskeren er bestilt og har et særligt opdrag eller får økonomiske midler stillet til rådighed i en bestemt afgrænset periode, hvori hun skal udforske genstandsfeltet. Fra den/de undersøgte/udforskede side vil det ofte både se ud og føles som, at man alene videregiver materiale til undersøgelsen uden at have indflydelse på hvorledes dette udlægges eller tolkes, hvilket kan lægge en dæmper på lysten til at udtale sig eller i værste fald blokere for en åben og indsigtsgivende dialog forskeren og de udforskede imel-

lem. – Forskerens præmisser bliver alene gældende¹.

Ud over politiske og økonomiske betingelser er der mere udviklede forhold, der har afgørende betydning for den påståede eller oplevede mangel på sammenhæng. Jeg skal i det følgende forsøge at anskueliggøre nogle af disse.

Overskriften på artiklen: »Generering af viden« dækker over en mangfoldighed, som nok kræver en yderligere forklaring. Det handler om hvordan viden, i dette tilfælde viden om ungdom, genereres eller udvikles og bevæger sig.

Gennem et omfattende empirisk projekt² er det forsøgt, at demonstrere hvordan den viden, som jeg og de involverede medforskere havde inden projektet, er blev udfordret, forkastet og kvalificeret løbende gennem arbejdet. Arbejdet gav et indtryk af, hvilke krav der stilles for, at kunne nærme sig en vidensudvekling og kommunikation om svært afgrænselige problemstillinger. En af de medvirkende rådgivere sagde herom:

»De unge der kommer her, kommer efter på mange måder at have forsøgt at klare sig selv ved hjælp af de nærmest tilgængeliges hjælp. Først når det ikke er lykkedes og de er meget langt ude, retter de henvendelse til sådan en officiel institution og det gør de på et tidspunkt hvor de er i en usædvanlig dårlig forfatning. Det vi møder, det er en lidelsesprofil og hvis vi 'affotograferer' det liv, deres klager, svigt og negative erfaringer og laver et billede udfra det, så blir' det et rent lidelsesbillede, der slet ikke tager højde for de styrker, kompetencer og erfaringer som de har, der er positive – Og deres, langt hen ad vejen, succes i at være mester for deres eget liv. Mange af dem har utrolig styrke og formåen på et personligt plan, men hvis man beskrev og diagnosticerede dem udfra den negative tegning der er når de direkte søger hjælp, så skulle man ikke tro, at de kunne klare

1. Denne "bestillingsforskning" er udbredt indenfor dele af socialforskningen, hvor politiske eller andre opdragsgivere på forhånd "forlanger" et særligt fokus på og ramme for forsknings-processen. (Som et kommenteret eksempel se Jensen et al. 90 samt Jensen 90) Desuden kunne nævnes forskning, hvor forskeren helst skal vise "successen" af en særlig indsats eller ligefrem selv er en del af den praksis, der undersøges. En sådan forskning er naturligvis "vildig" og har til formål, implicit, at legitimere den beskrevne praksis, sikre økonomiske midler osv.

2. Grundlaget for artiklen er et større empirisk projekt og en prisopgaveafhandling, som omhandlede rådgivere og brugeres perspektiver på psykosocial rådgivning af "unge". Det empiriske arbejde blev udført fra jan. 1989 - sept. 1991 og involverede ialt 31 brugere og 29 rådgivere mv. fra 8 forskellige institutioner (ungdomsklubber, døgninstitutioner, rådgivning- og behandlingsinstitutioner for unge etc.) - Jensen 92.

ret meget og at der var 'guf' for behandlere i mange år.

Jeg synes, at det handler om hvor man indsamler viden og oplysninger om deres liv og hvordan det så præsenteres, men man er naturligvis nødt til at se og tage fat på de problemer de kommer med, det kan man ikke skubbe til et senere tidspunkt.

Rent forskningsmæssigt gør det en stor forskel hvornår man beskriver de unge der kommer, om det er ved ind eller udgang³.

At det kræver tid, indsats og villighed fra mennesker uanset om de er forskere, medforskere, rådgivere, brugere eller bare folk, der prøver at tale så præcist som muligt med hinanden er sikkert ingen overraskelse, men med udgangspunkt i følgende citat om, at:

»sprog er jo ikke virkelighed. Sprog er vores primære måde at tolke virkeligheden på. Derfor: Jo mere bevidste vi er om sproget, jo større mulighed skulle vi have for at forstå sammenhænge, både de store og de små. Dem vi selv sidder i«

(Borum 89, p.24)

– så bliver det altafgørende om vi forstår hvad hinanden siger (og udtrykker). Måske bruger vi ord, der ligner hinanden, måske bruger vi vendinger og måske bruger vi hele »forståelser«, ideologier eller koncepter for at anskueliggøre det vi snakker om. Men tillægges ordene samme betydning, forstår vi den betydning, som tillægges et ord, et begreb eller en ideologi fra den anden part eller er der tale om en »pseudoforståelse« eller enighed, som kun er enighed didaktisk, på overfladen?

Mellem såvel rådgiver og bruger, forsker og medforsker, forfatter og læser og i enhver samtale bliver det i formidlingen centralt om det, som vi hver især siger og udtrykker opfattes i den betydning, som det afleveres eller om den anden part »mener« at have forstået og derfor undlader at give udtryk for den forståelse, som er opnået. I forbindelse med mit projekt var formidling af viden og dermed sprog/udtryk centralt på flere og sammenknyttede måder. Kort sagt handler det både om min viden, som undersøger (forsker), rådgivere og brugeres viden, den viden, som er tilgængelig for os alle, i form af teori, litteratur mv. samt den viden, som formidles gennem forskningsarbejdet.

Der findes en mængde områder hvor viden om ungdom findes og

3. Dette udsagn står i grel kontrast til det billede, som formidles f.eks i artiklen om "antisociale unge", (Felding & Møller 90) hvor diagnosen "antisocial" alene fokuserer på "lidelsen" og slet ikke tager højde for brugernes reelle kompetencer og færdigheder, som andet end symptomer på en patologisk tilstand.

formidles (unge selv, ældre generationer, kunst, medier, videnskab etc). Det, der her skal forsøges behandlet er hvordan viden eller teori bevæger sig imellem disse forskellige tilgange. Er det f.eks. rådgiverens egne børn, der giver rådgiveren viden om ungdom eller er det i højere grad den litteratur og teori, der indgår i deres uddannelse, de beskrivelser, som findes i massemedier, i kunst osv.? Og hvor henter den unge sin viden? Er det hos ældre generationer, gennem socialisatorer (rådgivere, lærere etc.), i bøger eller film osv.? Endelig kunne man overveje videnskabens eller »teoretikerens« indgangsvinkel: Er den litterær, erfaringsbaseret fra egen ungdom, egne børn eller er den baseret på empiriske undersøgelser af »praksis«?

Således kunne der stilles spørgsmål til alle de forskellige områder: Hvor hentes viden og hvordan, bruges, transformeres og formidles denne?

I mit empiriske arbejde, om rådgivere og unges perspektiver på psykosocial rådgivning, kunne det umiddelbart se ud som om der herskede enighed partene imellem. Fra såvel rådgivere og unge generelt udtrykkes der, de undersøgte steder, en høj grad af tilfredshed med den psykosociale rådgivning, der gives/modtages.

Den eneste klare skillelinie (som der tillige er enighed om) er pointeringen af, at den ene part (rådgiverne) er »voksne« medens den anden part (brugerne) er »unge«.

Opfattelsen eller bestemmelsen af unge/voksne er imidlertid hos begge parter uklar. Gennem projektet vendtes der, hos parterne, op og ned på ungdomsbestemmelsen og opfattelsen af unge.

Det forsøgtes at inddrage »officielle« eller mere formaliserede ungdomsopfattelser, som de tager sig ud i medier og i ungdomsteorier for, at se om en egentlig ungdomsbestemmelse overhovedet var tilgængelig for parterne. Indenfor både medier og teori hersker der dog, på samme måde som hos parterne uenighed og utydelighed mht. en klar bestemmelse af ungdom vs. ikke ungdom.

Det er ikke muligt, blot at vende blikket mod teoretiske arbejder om unge og ungdom og herfra hente et »sandt« billede på det, der synes uklart.

RÅDGIVERES & BRUGERES VIDEN

Med udgangspunkt i spørgsmålet om sammenhæng i teori/praksis, som ovenfor anført, blev det forsøgt at »identificere« eller efterspore den ungdomsopfattelse, som hhv. rådgivere og brugere unge havde og gjorde brug af.

Det var svært at afklare een eller bare et par indgange, som de væsentligste. Rådgivernes viden blev stykket sammen fra en mangfoldighed af indgange, som både omhandler egen ungdom, egne børn eller familie, den praksis man befinder sig i samt fra de billeder og ungdomsopfattelser, som præsenteres i medier og indenfor ungdomsteorien, særligt gennem psykologien.

Hos alle rådgivere optrådte hyppigt nogle særlige teoretiske opfattelser, som inspirationskilde eller, i få tilfælde, som grundlag. Freud, Ziehe og socialisationsteorien dukkede op hos mange. Nogle omtalte Birminghamskolen og subkulturteorien og enkelte omtalte Erikson og socialiseringsteorien⁴.

Nogle tillægger teorien en forholdsvis stor betydning medens andre blot omtaler den som en interesse, der inspirerer eller er spændende.

Flere rådgivere udtrykte forbehold eller kritik af de forskellige teoretiske retninger, mest mht. en for høj grad af generalisering eller et for snævert fokus i fht. det praktiske arbejde, som varetages. Teoriernes ord overtages ikke ukritisk, som »sandheden«, men indgår som *det* teoretiske eller overordnede beredskab, som den enkelte rådgiver har om unge og ungdom.

Der kan naturligvis ikke laves en direkte sammenligning imellem rådgivere og brugeres viden mht. hvorfra denne hentes. I modsætning til rådgiverne, som i kraft af deres beskæftigelse må betragtes som en slags »ungdomseksperter« er brugerne, for de flestes vedkommende, at betragte som lægfolk, hvis primære indgang til en viden om ungdom er den position de selv indtager, f.eks. som brugere af en »ungdoms«-rådgivning.

Hvor brugerne (de »unge«) henter deres opfattelser fra er ikke eentydigt. De fleste trækker på egne erfaringer, egen udvikling, kammerater, forældre og andre »voksne«, der gennem deres syn på og praksis overfor unge, får de unge til selv at danne opfattelser af unge.

Både de unge, men også dem, der opfatter sig selv og af andre opfattes som voksne har problemer med ungdomsbillederne, der f.eks. betragtes som inkonsistente. En voksen, som selv er forælder og iøvrigt har tæt kontakt med mange unge, siger om det, at overtage nogle af de billeder og forståelser, der præsenteres:

»I nogle sammenhænge er man, når man er biologisk ung, mere professionel ung, altså man er placeret i den rolle, at de 'voksne' forventer, at man ud- og opfylder sin rolle som ung. Jeg har selv en søn

4. Flere rådgivere giver udtryk for ikke at have et ungdomsteoretisk ståsted, men beskriver samtidig ungdom som en individuel udviklingsfase med afprøvning af muligheder, løsrivelse fra forældre eller modning i retning af erfaring/viden som indhold.

på 18 og jeg er dybt forarget over, at han ikke er oprørsk, jeg er rystet over det og jeg forstår det ikke, altså hvad fanden bilder han sig ind at være så harmonisk, det er for galt, man skal sgu' da gøre oprør og man skal have problemer, hvorfor har han ingen problemer, jeg mener hvad er det han fortænger – det er pinligt – men det er meget sjovt, han opfylder ikke de forventninger jeg har til ham.»

Denne person indrømmer, at der sidder nogle billeder og forventninger fast i hovedet ham. Selvom der i eksemplet er en vis ironisk distance, så er der alligevel tale om en undren overfor, at sønnen ikke lever op til den forestilling eller stereotypi, som han har inde i hovedet.

Sammenlagt kan det siges om rådgivere og unge, at de henter deres viden gennem egne oplevelser og historie, men at også de ungdomsopfattelser, som de møder hos andre og i skrevne medier spiller ind på den ungdomsopfattelse, som tilegnes og udtrykkes. Rådgivere refererer i højere grad til eksisterende »officielle« teorier om ungdom, medens dette kun gør sig gældende hos ganske få brugere/unge. Begge parter kan dog ses, at trække på forståelsesrammer, som ligger indenfor psykoanalytiske og socialisationsteoretiske tilgange⁵.

For at komme videre med, at se hvordan viden kan bevæge sig er det væsentligt at se på hvordan, der teoretisk indsamles viden. Hvilke tilgange bruges der indenfor den »videnskab« eller teori, som brugere og rådgivere refererer til, når de fortæller om hvor opfattelsen bl.a. hentes.

Inden da vil jeg gerne bringe et forholdsvis langt citat, der omhandler kernen i dette kapitel. Det handler om at danne sig en mening og er hentet fra bogen »Kunsten å overleve med en teenager i huset« (Jørgensen 71)

»Vi henter vore meninger der hvor de er nemmest at få fat i, i det nærmeste miljø: i vor familie, i vores omgangskreds og på vores arbejde. Pudsigt nok viser det sig, at de som regel også er egnede til beskytte vores materielle fordele på kort sigt. Og de tjener til at opretholde vores sociale position.

Det er svært at ændre sine meninger, selv om nogle få ting, hvis det da ikke lige er om naboen er en idiot eller om svigermors kjole er forfærdelig. I de tilfælde kan vi hjælpe os selv. Vi har selvstændige meninger.

De arvede, stjalne og veltilpassede meninger, lærer vi så at forsvare

5. Fremstillingen af rådgivere og brugeres ungdomsopfattelser er her kun ganske kort opsummeret, en grundig fremstilling findes i Jensen 92.

og udbrede på forskellig måde.

Vi kan f.eks. samle kundskaber som passer i vores kram. Aviser, tidsskrifter, tv og bøger samt meningsfæller, som ved mere end os, er hele tiden leverandører af såkaldte 'objektive facts', som vi udvælger, så de passer bedst muligt med vores meninger, som vi så forsvarer med at slå dem, der mener noget andet, i hovedet. Hvis vi da snakker med dem. Som regel snakker vi helst med dem, som er enige med os selv og vi kan hygge os med at opbygge hinandens mening. Den er vi enige om.« (p.70/71, min oversættelse)

TEORETIKERES VIDEN

I en vis forstand kan man sige, at forskningen (teoretikere⁶) og praksis (f.eks. socialarbejdere og rådgivere) har samstemmende opgaver. For begge parter må det ypperste mål, fremfor at forklare noget som objektivt eller endelig sandt, være at bringe viden og erkendelse frem, at tage/få et emne eller problem op, »kaste lys over« – eller anskueliggøre det.

Forskningen har principielt flere muligheder for at søge viden til udvikling af teori. Der kan være tale om studier og sammenligning af allerede eksisterende teori i bestræbelsen på at arbejde med teoretiske grundlagsproblemer eller det kan være studier af andre skrevne eller afbildede ting. Afgørende for forskningen og teoriens aktuelle relevans, udbredelse og anvendelighed er naturligvis at man, udover historiske studier, beskæftiger sig med den konkrete tid og samfundsmæssige virkelighed, altså empiriske studier eller forskning i praksis.

Angående ungdomsforskningen, må det fastholdes, at den udgør et opmærksomhedsfelt og ikke er en videnskabelig disciplin i sig selv. Det, der er fælles indenfor ungdomsforskningen er, at man beskæftiger sig med ungdom som *fænomen*, i form af aldersgruppe, befolkningsgruppe, samfundsmæssigt problem etc.

Ungdomsforskningen er tværvideenskabelig besat, hvilket betyder, at teoretikere fra en række videnskabelige discipliner er optaget af ungdom, som forskningsfelt. Det betyder, at resultatet af det enkelte studie eller projekt altid er, og må anskues, som et resultat af indsamlet empiri, videnskabelig disciplin, teori og det perspektiv, der lægges.

At der findes forskellige teorier og perspektiver er ikke i sig selv hverken særligt enestående eller nødvendigvis et problem for ungdomsforskningen. Men det kan det blive, hvis ikke der tydeligt gøres opmærk-

6. Der tænkes her på teori i traditionel forstand, dvs. den teori, som udvikles indenfor forskningsmiljøer af den ene eller anden art.

som på hvilken teori og hvilket perspektiv, der har dannet baggrund for forskningen. Dette bliver uhyre centralt indenfor et område, der præges af så mange forskellige videnskabelige discipliner, som ungdomsforskningen⁷.

Forskningen stiller spørgsmål til praksis og praksis stiller spørgsmål til forskningen, som i princippet må udvikles gennem et samspil mellem empiriske studier og teori. Men det er ikke altid lige let, at afgøre om det er teorierne eller empirien, der tegner den herskende forståelse af et fænomen.

Tages udgangspunkt i citatet fra før, er det centralt hvor forskeren kigger hen når hun skal »danne sig en mening«? Umiddelbart kunne man sige, at det blot handlede om, at vedkommende så sig om efter et teoretisk udgangspunkt, et perspektiv og et empirisk område (scene) for sin forskning: at forskningen altid er kontekstbestemt og determineret ud fra den teori og forskningstradition, som forskeren arbejder ud fra.

Men forskeren er, ligesom rådgiveren (og brugeren), også selv subjekt i den samfundsmæssige virkelighed, som skal undersøges. Også forskeren udsættes for ungdomsbilleder fra massemedier og offentlighed og også forskeren indtager en position med erfaringer fra sit eget liv, egen eller børns ungdomstid osv.

Alle disse forhold samt naturligvis forskerens politiske interesse⁸ er afgørende for den måde, som forskningen udformes, gennemføres og præsenteres på.

Flere steder omtales ungdomsforskningen, som et felt, hvor forskerens personlige ungdomsoplevelse eller interesse kan spille ind.

»...ungdomsforskning er også et rekrutteringsfelt for selvoptagethed, på den måde, at såvel mulighederne for ungdomsforskeren til at dyrke egen ungdomstid, som markedsefterspørgslen efter eksotiske ungdomsbilleder, kan styre den måde vægten lægges på.«

(Stafseng/Frønes 88, p.18, min oversættelse)

Ungdomsforskningen kan altid siges, at have baggrund i en specifik personlig og/eller professionel interesse. Et af de problemer, der knytter

7. Et forskningsfelt, der kan sammenlignes med ungdom, omend det kan forekomme mere snævert er prostitutionen. For problematisering af de mange forskellige teoretiske og politiske udgangspunkter og interesser som også indgår heri, se Jensen 90.

8. At al forskning og i særdeleshed forskning indenfor det sociale område er politisk, både i perspektiv og konsekvens, synes efterhånden overflødigt at nævne. Ikke desto mindre er dette langt fra altid klart når forskningsresultater formidles, hverken fra de, der præsenterer forskningsresultater eller de, der konsumerer dem.

sig hertil er når den empiriske forskning, så at sige, ophæves til »virkelighed« på trods af, at der er tale om et valg af såvel teori (tolkning), områder og perspektiv ud fra særlige interesser. Om dette siger Hoikkola:

»Det anvendte perspektiv i forskning er ofte legitimeret gennem en reference til teorien og til det relaterede videnskabelige felt. Social virkelighed er læst gennem den ene eller den anden teoris briller og slutproduktet er én tolkning (mellem mange andre tolkninger). Alligevel fremstiller vi det til stadighed som om denne tolkning er en sand fremstilling, omend en teoretisk, af virkeligheden. Der ses her et problem når opgaven er, at skrive om ungdom som en empirisk kategori: Teoretiske koncepter fører let til en mystisk (transcendental) tolkning eller til en tolkning, der sætter sig selv over eller udenfor den sociale virkelighed.« (Hoikkola 91, p.42, min oversættelse)

Videre siger han om den empiriske ungdomsforskning, at:

»Vi undersøger ikke unge som sådan, men unge som tolkede tilfælde. Og det vi fremstiller er ikke facts om tingene, men resultater og tolkninger om tingenes tilstand.« (ibid. p 45, min oversættelse)

Teoretikere indenfor ungdomsforskningen har, ligesom rådgivere og brugere i praksis, heller ikke formået, at udpege hvem der er unge og hvem der ikke er. Og da der samtidig indenfor ungdomsforskningen hersker en intern uenighed om hvordan »unges« udtryk skal tolkes/udlægges, er det svært at afgøre hvorvidt, der er opnået klarlæggelse af eet fænomen/problem, udover pointeringen af problemet med at afgrænse unge og ungdom.

FORSKERNES BEVÆGGRUNDE

En af »provokatørerne« indenfor ungdomsforskningen indleder sin artikel »Never has so much been written by so many about so few, or, why Youth research«, med at han selv, i lighed med de unge (som de oftest beskrives), har brug for en klarere fornemmelse af sin identitet, at han er usikker på hvad ungdomsforskning eller ungdomskulturforskning er og endelig, at han ikke er overbevist om, at ungdomsforskerne selv ved det. (Roe 91).

Roe tror ikke at ungdomsforskningen, som et særligt forskningsfelt går nogen lys fremtid i møde. Han undrer sig over, at mens ungdommen, som social kategori falder i antal, så vokser ungdomsforskningen, som

et område for akademisk aktivitet, eksplosivt.

Roe stiller spørgsmålet om hvad der ligger bag optagetheden af unge og ungdom, hvad baggrunden og motivationen for konstruktion af ungdom, som en særlig social kategori og som forskningsobjekt er.

Det fremhæves, at der, udover den videnskabelige/faglige interesse (som han har svært ved at se argumentet for), er tale om en interesse for forskerne i at have, fastholde og udvide et beskæftigelsesområde. Det forklarer iflg. Roe, at der ofte ses lighedspunkter eller overensstemmelse mellem mediernes behandling af unge og forskernes fokus eller perspektiv i deres empiriske arbejde. – Forskerne kan have en interesse i, at billedet af unge forvrænges henimod »problemunge«, at der skabes »moralisk panik⁹« og at ungdomsproblemer ser ud til at vokse. Denne interesse begrundes i, at det betyder en fastholdelse og udvidelse af såvel voksne (der arbejder med unge)s og forskernes eget arbejdsområde.

Som et eksempel på dette omtaler Roe en artikel i en svensk avis d. 20 jan. 1983, der bar overskriften: »Own home with video, unsuitable milieu for children«.

Heri henvises til en rapport, som skal fremlægges for de lokale myndigheder og som indeholder en opgørelse over »uegnede opholdssteder« for børn og unge. Samtidig med artiklens fremkomst førtes i Sverige en ophedet debat om farerne ved de unges forbrug af video, hvilket iflg. Roe forklarer, at avisen bragte artiklen. Spørgsmål vedrørende video var »godt stof«.

De uegnede opholdssteder, som blev omtalt i artiklen omfattede udover hjemmet med videoen, spillehaller, store sportshaller, diskoteker, den lokale park, universitetsbygninger, skolegårde og fælles arealer, busstationer, kiosker og grillbarer.

Roe spørger (med rette) hvilke opholdssteder man overhovedet kan forestille sig, at der er tilbage for unge. En mulighed var kirkerne, der dog ikke havde noget med artiklen at gøre. En anden mulighed var ungdomsklubberne. Det viste sig, at det var fritidsforvaltningen, der var ophavsmand til artiklen og rapporten og som nu præsenterede denne for offentligheden. (Roe 91)

Roe indrømmer, at eksemplet er ekstremt, men påpeger samtidig, at der indenfor socialt arbejde ofte bruges samme strategi. Indenfor forskningen er hovedparten af projekter og studier stadig koncentreret om ungdom som »socialt problem« (ofte ud fra forskernes egne definitioner) og samtidig er perspektivet ofte, at forskningen åbner mulighed for en besparelse

9. Se Muncie 84

eller rationalisering.

Selvom Roe i sin artikel kommer med nogle barske kommentarer, peger han på et problem, som bliver stadig mere fremherskende eller tydeligt.

Der findes mange eksempler på beskrivelser med fokus på unge, som en omkostning og et socialt problem. Mange af disse beskrivelser kommer fra folk, som selv har en personlig, beskæftigelsesmæssig og ofte også økonomisk interesse i at lave beskrivelserne.

Jeg skal kort nævne nogle af de seneste eksempler, som i Danmark kan siges, at være udformet på lignende måde:

SSP, Det kriminalpræventive arbejde i fht. børn og unge. På trods af at ungdomskriminaliteten, såvel den registrerede som den skjulte, i de senere år har været for nedadgående er der samtidig udviklet et tværfagligt og tværsektorielt samarbejde mellem skolevæsen, det sociale system og politiet, kaldet SSP. Formålet med SSP er, at udvikle kriminalitetsforebyggende initiativer overfor børn og unge. Flere af de involverede parter (og særligt politiet) har gennem flere år været særdeles udfarende mht. at understrege alvorligheden af ungdomskriminalitet. Bl.a. fremhæves det, at man må »ind så tidligt som muligt« og ofte inden der overhovedet er begået kriminalitet. Desuden er det lykkedes SSP-samarbejdet, at bevirke, at retsplejeloven (pgrf. 115b) er lavet om, så personligt følsomme informationer om enkeltpersoner kan gives fra den ene instans til den anden¹⁰. Formelt set mhp. at begrænse den kriminalitet blandt unge, som i forvejen er faldende.

SSP-samarbejdet har betydet at arbejdsområdet for de tre deltagende forvaltningsgrupper har fået et langt større omfang end tidligere. Stadig flere økonomiske midler placeres indenfor SSP-rammen og meget socialt arbejde er derfor henvist til at søge om midler, under dække af at der er tale om en kriminalpræventiv indsats¹¹.

»Antisociale unge«: I en artikel fra Psykologisk Center forsøges det, gennem patologisering af de klienter, som man i forvejen behandler, at demonstrere en særlig indsigt og kompetence overfor denne »type« af unge. Det betyder for det første at man fastholder eller »gøder jorden« for det arbejdsområde, som allerede varetages og for det andet, at man

10. Dette var tidligere begrænset gennem forvaltningsloven.

11. Uofficielt er formålet med SSP-samarbejdet fra myndigheds-side øget social kontrol. For en grundigere diskussion af SSP-spørgsmålet, se Koch 88 og Kyvsgaard 90 samt Social Kritik nr. 1/1988

»evt.« kan tilbyde sin »viden« til andre, der måtte støde på »antisociale« unge i deres arbejde. Der opstår så at sige et potentielt marked for foredrag, oplæg og kurser i hvordan det »antisociale syndrom« skal forstås og behandles. (se Felding & Møller 90 samt Nissen 91)

Gadebørnsproblematikken er et slående eksempel på, hvordan man vha. dramatiske ord og vendinger, sætter fokus på et problem og dermed øger muligheden for beskæftigelse.

Problemet med gadebørn var allerede i 1985 blevet påpeget på en høring i Kbh. (se »Gadens børn« 86).

Den seneste fokusering på problemet har resulteret i en forskningsrapport fra SocialForskningsInstitutet, en film, en høring, bøger samt en lang række foredrag og artikler i forskellige tidsskrifter. Desuden har fokuseringen og den »nye« udpegning af »gadebørn« medført et større projekt fra en gruppe mennesker med erfaringer fra andre sociale projekter.

På den måde viser eksemplet med »gadebørn«, med al tydelighed, at der dels er mange interessenter, som involverer sig i unge som »socialt problem« og dels, at mange af disse har en beskæftigelsesmæssig eller en markedsførings- og reklamemæssig interesse i denne måde at fremstille problemet på. (se også Jensen & Mørch 91 samt Lihme 91)

Også indenfor sociale områder som omfatter terapi, forebyggelse bredere set samt forskellige socialpolitiske og pædagogiske områder ses strategien med at påpege »sociale problemer«, som (i anden omgang) betyder en beskæftigelsesmulighed for de, som sætter fokus på problemet¹².

Forskerens eller andres mulighed for beskæftigelse, personlig økonomisk eller prestigemæssig gevinst, kan virke uetisk eller odiøs, i det mindste hvis man ser på dette isoleret. Men der må stilles spørgsmålstejn ved alene at fremhæve denne side af sagen. Forskerens personlige/subjektive og faglige interesse kan ikke blot anskues adskilt fra eller uafhængig af den økonomiske eller ansættelsesmæssige fordel, der kan være i at fremføre og argumentere for et bestemt projekt eller en udpegning af et bestemt problemfelt og problemforståelse.

Langt de fleste forskningsopgaver (og arbejdsopgaver iøvrigt) indeholder modsætningsfyldte betingelser hvorfor det, der hæmmer eller begrænser den forskningsmæssige opgave, der består i at bringe klarhed og indsigt, må påreges.

12. Der er ikke her tale om, på nogen måde, at underkende det reelle behov for hjælp, som de omtalte mennesker måtte have. Der hentydes alene til markedsføringen og måden at fokusere på.

I den forstand er det væsentligt, at beskæftige sig med den økonomiske eller personlige/institutionelle markedsmæssige gevinst, som kan ligge i opmærksomheden og fremhævelsen af unge som »sociale problemer«.

SALGBARHED OG UDBREDELSE AF UNGDOMSOPFATTELSENE

Selvom forskere eller de, der påpeger en problemstilling, selv kan se en materiel fordel og har personlige interesser i fremstillingen og selvom fremstillingen er både fagligt og samfundsmæssig relevant er dette ikke ensbetydende med, at det perspektiv som præsenteres, får nogen større udbredelse.

Spørgsmålet om et problemfelt eller emnes salgbarhed og udbredelse synes at slå afgørende ind både på det sociale område generelt og særligt indenfor ungdomsforskningen og opfattelserne.

Man kan undre sig over hvorfor nogle ungdomsopfattelser på trods af de problemer og uklarheder, som ligger i afgrænsningen af ungdom, spredes nemmere og hurtigere end andre¹³.

En af de mulige forklaringer er kort blevet berørt i ovenstående, men salgbarhed og udbredelse af bestemte ungdomsopfattelser afhænger af andet – andre og afgørende faktorer kan siges at spille ind.

Med udgangspunkt i socialisationsteorien, som den præsenteres gennem Thomas Ziehe, kan det gennem et par henvisninger fremhæves at: »...hans arbejde kan synes ganske besnærende – og har besnæret mange – skønt det indeholder store problemer. Således er der tale om en, på flere områder ganske upræcis eller endog fejlagtig historisk fremstilling, ligesom Ziehes historiebrug ikke tjener det formål, den selv synes at opstille: at bestemme ungdommen historisk. Ziehe skitserer kun nogle historiske forhold omkring ungdommen, men den indholdsmæssige ungdomsbestemmelse er allerede foretaget ud fra en psykoanalytisk teori, som i sig selv ikke er udviklet historisk.« (Mørch 85, p. 52)

13. Dette spørgsmål berøres flere steder i faglitteraturen. F.eks. hos Asplund (72), som taler om teorier, som forsøg på at give gode forklaringer. I hans fremstilling omtales teoriens udbredelse, som afhængige af hvorvidt man beslutter sig for om det forslag som en teori fremkommer med er den bedste "for tiden". Mao. at teorier kun holder så længe, der ikke præsenteres andre teorier, som giver bedre løsningsforslag. En afgørende faktor er dog, også udfra Asplunds forståelse, at folk bliver bekendt med de teorier, som udvikles - præsentation og salgbarhed bliver alt-afgørende. Hvad nytte er der i teoriudvikling, hvis denne forbliver "uopdaget" og vrages til fordel for teorier, der er mere "salgbare". Se også Dreier 78, om retninger, moder og idoler.

Et andet sted omtales savnet af en generel ungdomsteori. Det påpeges at ungdomsteoriene er forvirrende og kaotiske og at forvirringen får mange forskere til at arbejde med suggestive begreber, som er populære, men som mangler en egentlig afgrænsning og mulighed for at vurdere holdbarheden i antagelserne. Ziehe fremhæves som et, blandt ungdomsforskere populært, eksempel:

»Byggende på Freuds psykoanalytiske teori og med udgangspunkt i eksistensen af præ-ødipale socialisations-brister, beskrives fremkomsten af en ny socialisationstype: Narcissos blandt industrisamfundets unge, uden at der angives nogen begrænsning for ungdomsgruppens alder, køn, sociale baggrund og uden empirisk basis, som muliggør generaliseringer.

Uden at have demonstreret om der, i det konkrete individs tilfælde virkelig har været en brist, hvilket i sig selv er en meget svær opgave, at løse på en metodisk acceptabel måde, gives dette hypotetiske psykologiske problem, fremfor alle de strukturelle faktorer, som kan påvirke unges attituder og adfærd i dagens samfund, en prioritet som kausal forklaringsvariabel. Narcissisme-tesen bliver det generelle teoretiske middel til forklaringen af fænomener, der ikke kan forklares.«

(Hartmann 87, p. 188. min oversættelse)

At Ziehe og narcissismeteorien er populær og udbredt blandt såvel socialarbejdere som forskere, kan der ikke herske tvivl om. Spørgsmålet er hvorfor denne teoretiske »forklaring« af unge og ungdom, trods dens store mangler, er blevet så udbredt som tilfældet er. Jeg skal forsøge at pege på nogle af de grunde, der kan være hertil.

For det første har Ziehe et samfundskritisk udgangspunkt, som påpeger mange af de åbenlyse mangler og problemer i det kapitalistiske samfund. Hans kritik lægger sig indenfor en marxistisk funderet kritisk forsknings-tradition, som bl.a. Peter Brückner tidligere, på glimrende vis, har gjort sig til talsmand for (f.eks. Brückner 74).

Dette kunne betyde at folk, som på den ene eller anden måde stiller sig kritisk i forhold til det eksisterende samfund let fatter sympati for denne side af Ziehes teori.

For det andet bygger Ziehe på en velkendt og meget udbredt personlighedspsykologisk teoridannelse igennem hans brug af psykoanalytiske begreber og forståelser¹⁴.

14. Jeg skal ikke her komme nærmere ind på det besværlige og, i mine øjne, uholdbare i at koble marxistisk og psykoanalytisk baserede forståelser sammen, men blot fremhæve, at Ziehes teoridannelse indeholder begge, uden at de modsætninger som findes

Dette sidste forhold kunne være en indgang til at forstå udbredelsen af Ziehes ungdomsforståelse.

Den psykoanalytiske¹⁵ forståelse findes allerede udbredt på en lang række områder. Ofte opfattes psykologien, blandt lægfolk, som værende lig med eller helt at overlappende med psykoanalyse. Den psykoanalytiske forståelse bruges ikke bare indenfor terapi og personlighedspsykologi, men også som model for tekstforståelse og udlægning af kunst mv.

Indenfor uddannelsesinstitutionerne (fra folkeskole til universitet) indgår psykoanalytiske forståelsesrammer og -måder på mange områder.

I film og romanlitteratur optræder psykoanalytisk forståelse i alle tænkelige afarter og også i musikken kender man til psykoanalyse (de myter, som bruges) og de problemstillinger som tillægges særlig værdi herindenfor. Et eksempel er det gamle Doors-nummer fra 1967, der hedder »The End«. Det er her det ødipale drama, som opføres i en rock-kudgave af varierende længde¹⁶.

Rækken af eksempler på psykoanalysens udbredelse virker uendelig.

I København er der sågar for nylig åbnet en café ved navn »Freuds«. Her har cand.psych. og »psykoanalytiker« Nina Thymark igennem efteråret 91 afholdt en række foredrag om emner som kærlighed, ægteskab, skilsmisser, krig, misbrug og kriminalitet for »at udbrede kendskabet til Freud og psykoanalysen«.

Psykoanalysen er trængt ind på en mængde områder: Begreber som fallossymboler, ødipuskompleks, moderbinding osv. osv. indgår i almindeligt sprogbrug.

Måske skal udbredelsen af Ziehes ungdomsforståelse ses i lyset heraf. Dels går han ud fra en teori, som mange mennesker og særligt de mennesker, der er potentielle læsere til hans og Stubenrauchs bøger – pædago-

imellem de to forståelsesrammer egentlig demonstreres endsige integreres. For indføring og grundig kritik henvises til Olsen & Køppe 81 samt Holzkamp-Osterkamp 76.

15. Der henvises her til psykoanalysen uden skelnen imellem det utal af forskellige retninger, som er dukket op herindenfor.

16. Det kan synes paradoksalt, at kulturelle og kunstneriske udtryk tolkes vha. psykoanalysen, når der indenfor kunsten selv også trækkes på det psykoanalytiske symbolunivers (teorien, som anvendes er den samme).

I den forbindelse kan det nævnes, at billedkunstnere i Freuds samtid, indenfor »Jugend« og »Art-Deco«-stilen (bl.a. Egon Schiele og Gustav Klimt), ligesom Freud selv, var stærkt optaget og inspireret af den undertrykte seksualitet, erotikken og sanseligheden. Dette kunne ses på udstillingen »Wien 1900«, Louisiana 1991. Jeg skal ikke her drage forhastede slutninger, men blot nævne at psykoanalysen fra starten kan siges at have en pendent indenfor kunsten.

ger, psykologer og socialarbejdere, der arbejder med unge, i forvejen kender til og dels stiller han sig på »de unges side«, hvilket indebærer, at han kan opfattes som »solidarisk« med de socialarbejdere, som presses af de systemer og institutionelle rammer, som de er beskæftiget indenfor.

Det, at der bygges videre på eller udgås fra en forståelse, som i forvejen nyder stor udbredelse, kan dels betyde, at den »nye« teoridannelse lettere accepteres og dels, at man så at sige legitimerer eller »beviser« sin teori gennem henvisning til forhold, som tidligere er »forklaret« ud fra den udbredte teoretiske forståelse.

I det følgende vil jeg forsøge, at eksemplificere hvordan en forståelse, som tager udgangspunkt i såvel psykoanalysen og Ziehes socialisationsteori indenfor et bestemt område, kan synes at vokse eller danne grobund for en generering af en bestemt ungdomsopfattelse med nogle særligt tilknyttede perspektiver og dermed næsten ophæves til at være den »sande« ungdomsforståelse.

POSTMODERNITET OG MEDIE-KULTURINTERESSE

Der er indenfor de sidste år, i Norden gennemført flere empiriske forskningsprojekter, der har taget udgangspunkt i Ziehes ungdomsforståelse. (se f.eks. Fornäs 91, Fornäs et.al.89 & 91 samt Drotner 91). Et af dem skal her uddybes nærmere for at vise den måde hvorpå ungdomsopfattelser optages og videreformidles.

Det ene projekt, der er tale om, har navnet »Under Rocken«. Projektet har som hovedformål at undersøge unges identitetsarbejde indenfor rammen af kammeratskabsgruppen, fritidsbeskæftigelsen og den tilknytning til rockmusikken, som alle de unge, der optræder i projektet, har. Sekundært tilstræbes det, i praksis, at »efterprøve« holdbarheden af den teoretiske opfattelse af unge, som forskerne har overtaget fra Ziehe.

Projektet beskrives, som havende et originalt, kvalitativt forskningsdesign, der bl.a. indebærer, at forskerne, efter at have lavet analyser og undersøgelse færdig i bogform, vender tilbage til deres forskningsobjekter, dels for at forske videre og dels for at indgå i dialog med de undersøgte om forskningsprojektets betydning og gyldighed.

Forskerne fremhæver, at man laver videnskabeligt arbejde, der fremfor at fortsætte i den »traditionelle positivistiske subjekt-objekt model«, udføres i dialog med forskningsgenstanden – de undersøgte unge.

Gennem 2 år (1985-87) fulgtes 3 rockbands med i alt 20 medlemmer. Fokus blev lagt på hvilke læreprocesser, det at spille musik, indeholdt/forårsagede, i flit. adolescent identitetsarbejde.

Gennem interviews (gruppe- og enkeltvis¹⁷), observationer, samtaler med forældre, lærere og andre voksne samt den musik, som grupperne spillede, undersøgtes og analyseredes de unge og deres liv.

Alle de involverede unge fik et eksemplar af bogen og blev senere (3-7 mdr.) indbudt til en samtale/diskussion (af 2-3 timers varighed) med den af forskerne, som de havde haft kontakt med. Meningen med samtalerne var, at diskutere de samlede forskningsresultater med de unge. Forskerne skriver dog:

»Som vi havde ventet, havde de fleste højest læst de afsnit i bogen, der handlede om dem selv. En del (i alle tre bands) havde desuden læst eller skimmet det, der handlede om de to andre bands. Alle syntes at have fundet det svært at trænge ind i bogens mere teoretiske del.«
(Fornäs et.al. 91, p.163)

Mht. hvordan udforskningen havde virket på de unge, fremhæves det, at et band så »deres forsker, som en 'faderfigur'« og at medlemmer i et andet band lagde særlig vægt på den personlige værdi, som forskningsprojektet havde haft.

Forskerne synes selv, at de im- eller eksplicit blev bekræftiget i deres analyser:

»På den ene side eksemplificeres her en almindeligt forekommende bekræftelse af vores analyser, som ofte blev verificeret og 'genkendt' som 'sande' af de unge. På den anden side mærker man også en fascination over 'afklædningen', en tilfredsstillelse ved at blive dokumenteret biografisk og en antydning af distance....

Selv tilfælde hvor nogen havde noget at indvende, mod det vi havde skrevet, kan tolkes som en indirekte bekræftelse på vores analyser.«
(ibid.p.165)

Forskningsprocessen beskrives af forskerne som indeholdende spejle (»objektivt ydre, socialt relationelt, kulturelt og subjektivt«). De unge beskrives indenfor det, som omtales som det »senmoderne samfund«¹⁸.

Som et indicium på senmoderne tendenser nævnes de unges brug af »videnskabelige begreber og abstrakte kategorier i deres definition af

17. De 3 forskere havde kontakt med hver deres rockband og interviews og samtaler foregik alene mellem en bestemt forsker og de unge, som var i »pågældendes« rockband.

18. Et begreb, som er hentet fra bl.a. Habermas og Ziehe, som bl.a. indeholder en kulturel ekspropriation og en heraf øget refleksivitet blandt unge.

sig selv«. Klasse, socialgrupper og psykoanalytiske forståelser, nævnes som eksempler herpå.

En karakteristikum ved »Det senmoderne samfund« er iflg. forskerne »refleksiviteten« hos den enkelte (særligt blandt unge). Bogen »under rocken« omtales som et »refleksivt værktøj« for den unge og opfattes som et »bidrag til de unges selvkonstruktion«.

Om refleksionen påpeges det, af forfatterne:

»Når vi taler om refleksivitet mener vi ikke nødvendigvis bevidst intellektuel refleksion. Selvspejlingen kan lige så godt ske på andre måder, f.eks. ved at man bruger bestemte visuelle stilelementer som tydeligt angiver ens position eller ved at man vælger medieudbud, der bekræfter ens identitet. Teoretiske begreber er bare et af mange midler til refleksivitet og næppe det mest almindelige.« (ibid.p.169)

Forskerne mener sig, som nævnt, bekræftet i stort set alle deres teoretiske antagelser, men her finder også en omfattende tolkning af de unges udtalelser og adfærd sted.

De tre bands kategoriseres bredt, som havende hver sin type af svar overfor projektets resultater¹⁹, som kunne kaldes hhv. »de tavse«, »de accepterende« og »de overtagende« mht. forskernes analyser og begreber for ungdom (ungdomsforståelsen).

De unge fra et band, indgik kun modvilligt i den efterfølgende dialog med »deres« forsker. De unge mente, at citater fra de unge selv (som var gengivet i bogen), sagde mere end forskernes kulturanalyse om hvem de virkelig var.

Denne attitude fra de unges side, opfattes dog ikke af forskerne, som et tegn på, at det kunne være kulturanalyserne, der var forkerte eller mangelfulde. Svaret udlægges forklares og tolkes, som et udtryk for de unges manglende evne til at læse svære tekster og som et udtryk for »for stærke forsvarsmekanismer«:

»De havde ikke formået at få så meget ud af bogens form og sprog, og de havde blokeret overfor beskrivelsen af dem selv.« (ibid.p.171)

På trods af den negative reaktion mener forskerne alligevel, at også disse unge passer til den generelle ungdomsopfattelse:

»Også i dette band fandtes en refleksivitet, en spejling af deres egen sociale og psykiske identitet. De forsvarsmekanismer vi har beskrevet er jo i sig selv eksempler på denne refleksivitet, bare i negativ form.« (ibid. p.174)

Det andet band, som jeg ovenfor har kaldt »de accepterende« er forbavset over forskernes analyser. Gennem samtalen bliver disse unge dog »overbevist« om analysernes rigtighed. Det nævnes fra forskernes side at »læsning af bogen og interviewene« for disse unge, havde en »terapeutisk effekt i de unge identitetsarbejde«. Den forsker, som bandet havde kontakt med blev opfattet som »en slags ydre samvittighed« af de »artige og tjenstvillige unge« i bandet.

Også i dette tilfælde synes forskerne at kunne identificere en forsvarsreaktion, som giver sig udtryk i, at de unge modificerer analyserne/tolkningernes definitive præg:

»Det handler om en narcissistisk lyst til at blive set, at blive fremhævet, men den åbner også mod en dybere selvrefleksion som gennem sin refleksivitet muliggør virkelige læreprocesser. På flere områder går samtalen (den efterflg. dialog, min fremhævelse) f.eks. længere end før i at formulere indsigter om, hvordan deres eget sociale miljø fungerer og hvordan de selv udnytter dets fordel på ambivalent vis. De har ganske enkelt lært mere om sig selv og spekulerer nu aktivt på hvilke konsekvenser de skal drage for deres fremtidige liv.« (ibid.p. 176)

Hvorvidt de unge har lært mere om sig selv gennem projektet eller blot nu bruger de samme vendinger som forskerne selv når de skal beskrive egen udvikling, sættes der ikke spørgsmålstejn ved, men det er påfaldende som de unge i bandet i samtalen er overbeviste om, at formålet med deres band var at »skabe sig en identitet«.

De unge fra det sidste band kan ikke helt forstå alle de begreber (narcissistisk, Amadeuskompleks mv.), som bruges i bogen og spørger efter uddybning og forklaring på disse. Den tilknyttede forsker siger til de unges manglende forståelse, at »der er en del ord, som man ikke uden videre kan forenkle«.

De unge herfra overtager en lang række af begreberne og bruger dem til at kategorisere sig selv og hinanden, som hhv. den ene eller anden »type«. Forskerne siger om dette band:

»De unge mænd i Helsingborg-bandet viste en mindst ligeså tydelig

19. Det berøres kun sporadisk hvordan netop kontakten med de forskellige forskere kan have betydning for de unges reaktion og svar på forskningsresultaterne.

vilje og evne (som det foregående band, min tilføjelse) til at tage bogens analyser til sig og bruge dem, i første omgang især på et relationsmæssigt, personligt, subjektivt og intimt plan. Den subjektiverende refleksivitet dominerede kraftigt over den objektiviserende tendens, modsat hvad der var tilfældet hos Lam Gam (det første band). Dermed blev samtalen en slags bekræftelse af bogens analyse, som netop fremhævede det subjektiverende træk hos bandet. De unge brugte vores begreber offensivt og egenrådigt, og prøvede dem af på nye måder, både i fht. sig selv og til os, igennem at variere dem og skabe nye termer og metaforer, inspireret af bogens.« (ibid. p 178)

Samtalen med dette band beskrives af forskerne som »intim og afslørende, afklarende og næsten terapeutisk«.

Projektet karakteriseres af forskerne, som et eksempel på kulturel ekspropriation. Det fremhæves, at de unge til daglig står overfor billeder af unge, fra medier etc., som »tvinger« individer og grupper ind i udefra givne definitioner og rammer – og at projektet fungerede på samme måde:

»Efter 'Under rocken' blev deres (de unges, min tilføjelse) selvdefinitioner på en eller anden måde farvet af det vi havde gjort og skrevet. I nogle tilfælde blev det accepteret, i andre tilfælde fremprovokerede det en modstand – enten i form af passive forsvarsreaktioner, gliden af og modstand på overhovedet at læse eller i form af en aktiv modoffensiv og forsøg på at overtage tolkningsretten.« (ibid. p. 183)

Forskerne skriver at »sårbarheden« for de enkelte unge, bliver særligt stor, når man (som tilfældet er) inddrager ubevidste behov i analyser og tolkninger. De mener at inddragelsen af det ubevidste kan bruges i en bearbejdningsproces. Om det legitime i at lave fortolkninger, der går udover individernes bevidste forestillinger, mener forskerne, at en solidarisk og loyal analyse ville begrænse sig til begreber og forestillinger, som de undersøgte individer bevidst vil kendes ved og selv formulerer. Det ville, i forskernes øjne, være alt for begrænsende for forskningen, hvis man skulle holde sig hertil.

Det omtales, at forskerne selv, med egne begreber, modeller, livserfaring og teoretisk overbevisning jo indgår i forskningsprocessen og at resultatet af undersøgelsen derfor, fremfor at blive en nøjagtig afbildning af de udforskede så snarere er et produkt af forskerne og de udforskedes møde.

Som en yderligere begrundelse for at inddrage det ubevidste, siger forskerne, at der på alle planer og i alle forhold er »ukendte« kræfter eller ting, som man ikke er sig bevidst. Dette gælder, siges det, såvel på det samfundsmæssige, sociale, kulturelle som på det subjektive plan.

Mht. det subjektive plan, mener forskerne, at psykoanalysen er det fornemste redskab til at forstå det psykisk ubevidste i ethvert menneskes driftimpulser, behov, idealer og subjektivitet.

De mener, at livet afhænger af ubevidste kræfter og at det ubevidste, nærmere end at være en »skjult virkelighed, som kan opdages« er et »vildtvoksende netværk af forbindelser«, som tolkningsmodellerne kan bidrage til at gøre mere begribelige og dermed lettere at håndtere.

For at underbygge denne påstand, siges det, at: »Hvis virkeligheden var gennemskuelig behøvede vi ingen videnskab²⁰«

Om det ubevidste hos forskere og udforskede siges desuden:

»Men dette at der findes kræfter, som er ubevidste for aktørerne selv, indebærer at de ikke kan forstås hvis forskerne behandler dem (de unge, min tilføjelse) som rene objekter. Kun en intersubjektiv kommunikation kan tilvejebringe en dybere forståelse af sådanne fænomener, og i den symbolske interaktion udvikles både vi som forskere²¹ og de unge vi studerer.« (ibid. p.184)

Der er en modsætning i forskernes opfattelse. Dels behandles de unge udfra kategoriseringer og kriterier, som alene er defineret af forskerne og dels negligeres dele af de unges udsagn gennem nye tolkninger. Samtidig siger man, at der ikke kan komme nogen dybere forståelse frem på denne objektiviserende facon. Der lægges op til en underkendelse af egne forskningsresultater.

De svenske forskere er opmærksomme på den fare for vidensgenerering, som ligger i projektet ved, at de unge overtager eller kraftigt påvirkes af forskernes tolkninger, analyser og forståelser. Bl.a. fremhæves det, at de unge »respekterer forskernes autoritet som voksne vidensrepræsentanter«. Som sikring mod, at en ukritisk overtagelse af begreber og forståelser finder sted, mener forskerne at de unge (jo) ikke er passive objekter for manipulation, men at de tager de ting til sig, som formår

20. At det videnskabelige arbejde, der her udføres kan siges nærmest at gøre en dyd ud af den manglende gennemskuelighed ved at indføre tolkningssæt og symboltænkning virker paradoksalt i fht. påstanden om videnskabens nødvendighed.

21. Forskerne udvikler sig tydeligvis ikke eller giver, i det mindste, ikke plads for nytænkning mht. forståelsen af de »unge«.

at spille sammen med deres indre subjektivitet, som den er formet i en kompleks livshistorie²².

Den fremgangsmåde (metode), som projektet gør brug af kaldes »refleksiv hermeneutik«, hvilket refererer til, at forholdet mellem forskere og udforskede er uklart og at begge parter arbejder med tolkninger af det ubevidste hos sig selv og de andre. Projektet betegnes som en »arrangeret læreproces« hvis begrænsning blev, at de unge, »til sidst«, i høj grad blev instrumentaliserede og objektiverede²³.

Mht. videreformidling af projektets resultater og dermed projektets »genereringsværdi« siger forskerne selv, at det ikke, i projektet, har været efterstræbt, at de unge skulle sluge det skrevne rå. Ialt peges der på fire ting som projektet kan eller allerede har betydet:

- 1) De unge har brugt materialet (forståelsen, min tilføjelse) i deres egen identitetsudvikling.
- 2) Projektet har bidraget til forskernes egen og andre forskeres selv-reflektion²⁴.
- 3) Andre unge, der står i en position, svarende til de unge i projektets, kan lære om sig selv gennem det skrevne.
- 4) Projektet kommer til at påvirke forskellige pædagoger og ungdomsarbejderes selvopfattelse og virksomhed og påvirker dermed indirekte unge, som disse faggrupper arbejder med.

Forskerne fortæller om punkt 4):

»Det sidste er allerede sket. Vi har alle tre medvirket i interviews og skrevet artikler, der har sat vores forskning i relation til forskellige sociale, pædagogiske og politiske spørgsmål. Andre skribenter har arbejdet videre med vores synspunkter og draget konklusioner bl.a. for oplysningsforbundenes rock-studiekredse og øvrige virksomhed.«
(ibid. p. 188)

22. Dette står i skarp kontrast til store dele af den forskningstradition, som forskerne arbejder indenfor. Her tildeles de unge pludselig den subjektivitet og handleevne, som ikke iverdsettes, når de unge beskrives, som havende en ny socialisationskarakter (refleksivitet) mv. hvad enten de vil eller ej.

23. Der kan stilles et stort spørgsmål ved om instrumentaliseringen alene fremkom i sidste fase af projektet. Forståelse, teori og fokus var på forhånd defineret og forblev gennem hele forløbet fastholdt af forskerne. De unges svar blev tolket, så de passede til den forståelse, som var udgangspunkt.

24. Her tales ikke om identitetsarbejde, men om »professionel refleksion«.

Ovenstående forskningsprojekt er blevet udførligt refereret og beskrevet, fordi det reflekterer en central problemstilling. For det første er der tale om en empirisk forskningsproces, hvilket vil sige, at man forsøger at undersøge unge, som de ser ud, handler og agerer²⁵. For det andet har forskerne en bestemt og meget udbredt ungdomsopfattelse og for det tredje giver forskningsprojektet en idé om hvordan viden om ungdom kan bevæge sig.

Det store spørgsmål, som ikke er afklaret i projektet, er afgrænsningen af unge eller ungdom, som en bestemt kvalitet eller social konstruktion. Det tætteste man kommer herpå er, at det påstås, at unge under sen-moderniteten dels er mere refleksive (mere søgende efter identitet/selv-konstruktion) og dels lærer gennem kulturelle fritidsaktiviteter. Men en egentlig afgrænsning af unge i fht. voksne er der ikke tale om.

Ikke desto mindre konkluderes der, at de unges aktivitet i rockbands både udsiger noget om de unge selv og er et udtryk for, at de unge øver sig og forsøger at skabe sig en identitet gennem aktiviteten (frirummet). Det pointeres at forskningsresultaterne kan bruges af mange og faktisk allerede er blevet brugt mhp. at give de unge mulighed for disse kulturelle aktiviteter.

SOCIALISATIONSTEORI OG KULTUREL AKTIVITET

Forskningsprojektet »Under Rocken« bevæger sig indenfor et område, der vokser. Unges kammeratskabsgrupper, fritidsinteresse og kulturelle udtryk har, i stadig stigende grad været et område, som både ungdomsforskningen (teorien) og det sociale arbejde fokuserer på.

Der dukker grupper af mennesker op, som laver lokalradio, video, beskæftiger sig med gøgl og teater osv. I fritids- og ungdomsklubber skifter mange af de hidtidige »værkstedsaktiviteter«, som f.eks. ler- og syvækst retning henimod aktiviteter, der involverer brug af computer- og videoteknik. Desuden anskaffes der i mange klubber instrumenter, så klubbens medlemmer kan danne musikgrupper indenfor klubbens regi.

Endelig etableres mange arbejdsløshedprojekter, hvis primære indhold er »kulturelle« udtryk. Gennem 80'erne er der dukket en mængde amatør-musikere, digtere og kunstmålere frem, som dog har svært ved at gøre sig gældende indenfor kulturlivet. Også igangsatte kurser og mediepro-

25. Man vender sig stærkt imod en statistisk videnskab eller kvantitative metoder, hvilket er udbredt indenfor såvel socialvidenskaben generelt og ungdomsforskningen.

jekter er indenfor de sidste år vokset voldsomt i såvel antal som omfang. (Social Kritik 7/1990, Jensen/Mørch 91 & Bertram 92).

Hvorvidt denne kulturelle »eksplosion«, skal opfattes som et udtryk for »kulturel ekspropriation« og/eller »kulturel frisættelse« eller snarere skal ses som en følge af den begrænsning, der finder sted på hhv. uddannelsesområdet og arbejdsmarkedet med heraf afledt aktivitet på områder, som ikke »konkurrerer« med den bestående arbejdskraft er dog ikke entydig.²⁶

Den kulturelle aktivitet bruges med forskellige intentioner og tillægges forskellig betydning afhængig af hvem der beskæftiger sig med eller udtaler sig om den.

En rådgiver sagde i forbindelse med mit empiriske arbejde, om bevægelsen for, at man på institutionen arbejder med medier:

»Ungdom har også et billede af hvordan unge skal være, f.eks. de der fantastiske Levis reklamer, der kører i øjeblikket, der opstår da billeder, men det er kompliceret at komme til livs.

Dette er bl.a. grunden til at vi selv arbejder med tv og video. Her kan man se og lære at der ingen sandhed er i tingene, fordi de er gennemklippet og et resultat af en lang række menneskers arbejde og indsats.

Pludselig går det op for folk, at man kan manipulere med hele lortet, man vælger ud fra interesse og ikke udfra en afbildning af virkeligheden.«

Her er intentionen med at arbejde med det kulturelle udtryk altså ikke identitetsarbejde for de unge, men derimod et forsøg på at afdække og afsløre den manipulationsmulighed, som ligger i mediet og som kan forvrænge de unges opfattelse af sig selv og af verden. Der lægges, gennem de unges eget arbejde og indsigt i mediet og dets muligheder, op til en kritisk overvejelse overfor den »officielle« kulturelle produktion.

Helt modsat dette, synes nogle at mene, at den stigende kulturelle aktivitet er et udtryk for den nye socialisationstypes gennemslagskraft. Kirsten Drotner, der selv har lavet en empirisk undersøgelse af unges kulturelle (æstetiske) produktion i en folkeskoleklasse, påpeger også den stigende kulturelle aktivitet. (Drotner 91)

Drotner henviser til forskellige psykoanalytiske teoretikere, bl.a. Blos, Lorenzer og Winnicott for at påpege at æstetikken eller de kulturelle

26. Det kunne overvejes hvilken betydning de 22000 (1991) afviste uddannelses-søgende og 300.000 arbejdsløse har for, de aktiviteter, som udføres i »fritiden«.

aktiviteter (min fremhævelse) kan ses som f.eks.:

»Lystoplevelser, der knytter forbindelse mellem fortidens konflikter og nutidens krav« (Blos i Drotner 91. p.76)

Gennem Lorenzer uddyber Drotner hvad æstetisk produktion betyder for unge i puberteten:

- 1) Den er en begrænset regression i tid og rum.
- 2) Den skaber symboler, der bygger bro mellem fortid og nutid og mellem det ubevidste og bevidste.
- 3) Den er en forhandling mellem lysten og angsten for sammensmeltning
- 4) Gennem denne forhandling skabes ny betydning. (ibid.p.77)

I sit afsnit om »æstetik og den nye narcissisme«, siger Drotner, at den svingning mellem ønskerne om at være almægtig og angsten for at tabe sig selv, som for Blos er et karakteristikum ved puberteten, hos Ziehe er ved at blive et alment træk.

På grundlag heraf stiller hun spørgsmålet:

»Hvis Freuds teorier ikke længere holder stik (kun gælder puberteten, min fremhævelse), kan vi så overhovedet anvende de klassiske psykoanalytiske analyser af den skabende virksomhed til at forklare den psykologiske rolle og betydning i dag?« (ibid.p.78)

Drotner svarer selv og dette svar er hovedbegrundelsen for at nævne hendes bog i denne forbindelse, hun siger:

»Det kan vi i høj grad. Frem for at sige at Winnicott, Blos og Lorenzer har overflødiggjort sig selv, kan vi fastslå, at deres analyser måske først nu dækker *almene tendenser*. Vi konstaterede jo (i kap. 1.), at den æstetiske produktion gennem billeder, musikken og kroppen, stiger stærkt. Og (i kap.2.) så vi hvorledes denne stigning hænger snævert sammen med, at hverdagens ydre realitetstryk bliver forøget: de unge søger sociale og kulturelle rum i hverdagen, der ikke på forhånd er defineret af voksne og fastlagt af de normer, der udøves i institutionerne og gennem sproget. Vi kan nu nuancere dette billede psykologisk.

Stigningen i den æstetiske produktion skyldes måske tillige, at det indre tryk er blevet forøget hos flere unge. Som vi netop har set, kan æstetiske processer genskabe oplevelsen af symbiose og sammensmeltning. Følger vi Ziehes tankegang, så har unge idag større behov og bedre muligheder for at skabe disse oplevelser. På den baggrund kan

man sige, at psykoanalysens teorier om de æstetiske processer, får stadig større relevans – og måske ikke blot for børn og unge. Men får det æstetiske så andre psykologiske funktioner. Ziehe berører dette spørgsmål i sine analyser af, hvad det æstetiske betyder idag. Han siger om den nye socialisationstype:«

»De indre psykiske betydningsindhold er i den narcissistiske tilstand langt mere billed- og fantasiprægede og snævert knyttet sammen med det stærkt besatte forhold til ens egen selvidentifikation. Da en vis portion af disse narcissistiske identifikationsforestillinger er bundet til oplevelser af jeg-tilstande, der har lejret sig før udviklingen af en selvstændig sproglig kompetence og holdt sig ubevidst aktiv, har sammensmeltningen af identifikationsforestillingerne og objektrepræsentanternes betydning kun delvist nået et symbolsk udviklingsniveau, hvorfor de kun delvist kan inddrages i sprogsystemet. De følger ikke en diskursiv (sproglig) logik, men snarere drømmens og ønskeforestillingens særlige 'sprog'. Derved kommer de til at ligge nær kunstens såkaldte repræsentative symbolik, der heller ikke lader sig indordne under diskursivt-logiske regler.« (ibid. p. 78)

Drotner mener at finde »bevis« for socialisationsteorien (og psykoanalytiske antagelser), gennem den stigende kulturelle aktivitet, som udøves i skolen og i fritidslivet.

Dette »bevis« må siges at være omgærdet med store problemer. Den kulturelle aktivitet kan både ses som en følge af den teknologiske og elektroniske udvikling indenfor tv, radio, video og massemedieproduktion og samtidig som en samfundsmæssig udvikling, der med stigende arbejdsløshed og mangel på uddannelsespladser stiller større og større krav til en samfundsmæssig kvalificering af arbejdskraften. Begge ting kan siges, at få den konsekvens at kreative eller kulturelle aktiviteter dyrkes i højere grad.

For det første har adgangsbegrænsningen indenfor uddannelsessystemet betydet, at der kræves højere og højere eksamensresultater for at blive optaget og samtidig er der ikke plads til alle indenfor uddannelsessystemet som sådan. Denne pladsmangel fører også til, at folk må affinde sig med en uddannelse eller arbejde, som de har svært ved at finde personlig mening med. Dette kan betyde, at unge vender sig mod andre områder – f.eks. kunst og kultur, hvor man kan uddanne sig »udenfor« de etablerede uddannelser (være autodidakt eller følge private kurser /uddannelser).

For det andet er der mht. at være arbejdsløs²⁷, krav om at stå til rådighed for arbejdsmarkedet for at opnå understøttelse, hvilket indebærer at man ikke må/kan påtage sig arbejde, der er i »konkurrence« med det egentlige arbejdsmarked. Også her viser kulturelle aktiviteter sig, at være en mulighed for dog at kunne udføre aktivitet. Problemet her er blot, at man dels ikke kan anerkendes som arbejdende/udøvende kunstner så længe man modtager understøttelse og dels, at udbuddet af kunst og kunstnere langt overstiger efterspørgslen for kunst osv.

I forbindelse med mit eget projekt nævner en medforsker, som selv dels uddanner, anmelder og udfører kunst, at:

»Fritiden er blevet en social nødvendighed og der dukker kulturhuse op hvor de tidligere blev forsøgt etableret men blev nedstemt.

Der er (i Danmark, min tilføjelse) ca. 15.000 kunstnere, der får penge fra socialministeriet fremfor kulturministeriet, det er skørt, for de kan ikke legitimere deres arbejde. Søren Ulrik Thomsen er stadig på bissen og får at vide at han er social bedrager fordi han skriver, det er da morsomt, men det er pinligt.«

Ud over regulær fritidsbeskæftigelse/underholdning, findes der således mange forklaringer på aktiviteten indenfor kunst og kultur. At tage den stigende kulturelle, kunstneriske eller æstetiske produktion, som et bevis for psykoanalytiske og socialisationsteoretiske antagelser er, i bedste fald, at tillægge kulturen en så stor betydning i sammenligning med andre former for aktivitet, at det minder om proportionsforvrængning. I værste fald er der tale om en reduktion af samfundsmæssige forhold, der medfører en psykologisering og forkortet konklusion, som der ikke er empirisk belæg for.

DEN EMPIRISKE UNGDOM

– hvordan viden om ungdom genereres

Det er vanskeligt at afgøre nøjagtigt hvordan viden om unge og ungdom udvikles og videreformidles. Der er gennem denne artikel peget på flere muligheder.

27. Der lægges her vægt på netop arbejdsløses kunstneriske/æstetiske aktivitet og ikke skoleelevers, idet både fritidsundervisning (som Drotners undersøgelse omhandler) og skolefag jo er igangsat og dermed, fremfor at blive udlagt som et øget behov hos elever må ses som et udtryk for en anden vægtning af tilbud fra den institutionelle og skolemæssige sammenhæng hvor aktiviteten »tilbydes«.

Man kunne sige, at forudsat *ungdomsrådgivere* har kvalificeret sig til rådgivning af unge gennem deres uddannelse og ikke bare gennem deres eget liv, må de formodes at have fået viden om unge fra uddannelsen, gennem bøger og altså ud fra teorier opstillet af ungdomsforskere eller teoretikere. Disse teoretikere må, på den anden side også have deres viden et sted fra. Hvis ikke det blot er fra deres eget liv, andres teorier eller gennem den »almindeligt udbredte« antagelse om ungdom, må deres viden nødvendigvis, vha. empiri, baseres på praksis og altså bl.a. komme fra praktikere (herunder ungdomsrådgivere).

Det kunne frygtes, at den mangetydige og uklare viden, der findes om ungdom tager udgangspunkt et, ikke nærmere defineret sted, og så kommer til at køre i ring og bliver sin egen selvopfyldende profeti. »Frygte«, da denne viden kan vise sig at være skæv eller forvrænget, men alligevel opretholdes fordi så mange har tilegnet sig den samme »skæve« opfattelse.

Begrebet eller ordet »ungdom« anvendes ofte som en eentydig betegnelse såvel i praksis, som i teoretiske beskrivelser. Men i en nærmere diskussion eller undersøgelse af hvad begrebet egentlig dækker, hvordan man skal afgøre hvorvidt en person besidder ungdom eller ej, så »knækker« langt de fleste beskrivelser – der er *ingen* klar skillelinje. Hverken alder, udseende, uddannelse, personlighed, viden eller modenhed er karakteristika, der klart kan adskille og kategorisere hhv. det ene eller det andet individ som værende »ung« eller »voksen«.

I artiklen »Har vi eller Thomas Ziehe fået en ny ungdom«, (Nygren 87) siges, at Ungdom er en kategori i stadig forandring. Nygren mener, at selv om man kan sige at en gruppe mennesker, der kaldes unge, hver især kan siges at være unikke og dermed både have ligheder og samtidig være forskellige, hvilket også er tilfældet når individerne ikke mere betegnes som unge, så kan begrebet »almen ungdom« alligevel eksistere.

Nygren siger, at »almen ungdom«, historisk set er en kulturelt konstitueret kategori, hvis betydningsindhold varierer over tid. »Med udgangspunkt i det kulturelle betydningsindhold konstrueres en social virkelighed«.

Han mener, at denne konstruktion er et resultat af vigtige (magtfulde, min fremhævelse) samfundsgruppers enighed om, at definere ungdom på en særlig måde.

Den sociale »virkelighed« materialiseres ved løbende, at vinde indpas i samfundsmæssige institutioner for så der, at blive transformeret til samfundsmæssige krav, forventninger og handlinger, som møder de opvoksende individer.

Nygren siger om almen ungdom, at den får empirisk indhold på to måder:

»For det første gennem samfundets udformning af socio-materielle strukturer (hvoraf nogle, men ikke alle, er direkte fokuseret på individer i en bestemt aldersgruppe), som i varierende grad afspejler ungdomskategoriens kulturelle betydningsindhold. Eksempler på socio-materielle strukturer er ungdomsklubber, kommercielle markeder for unge osv.

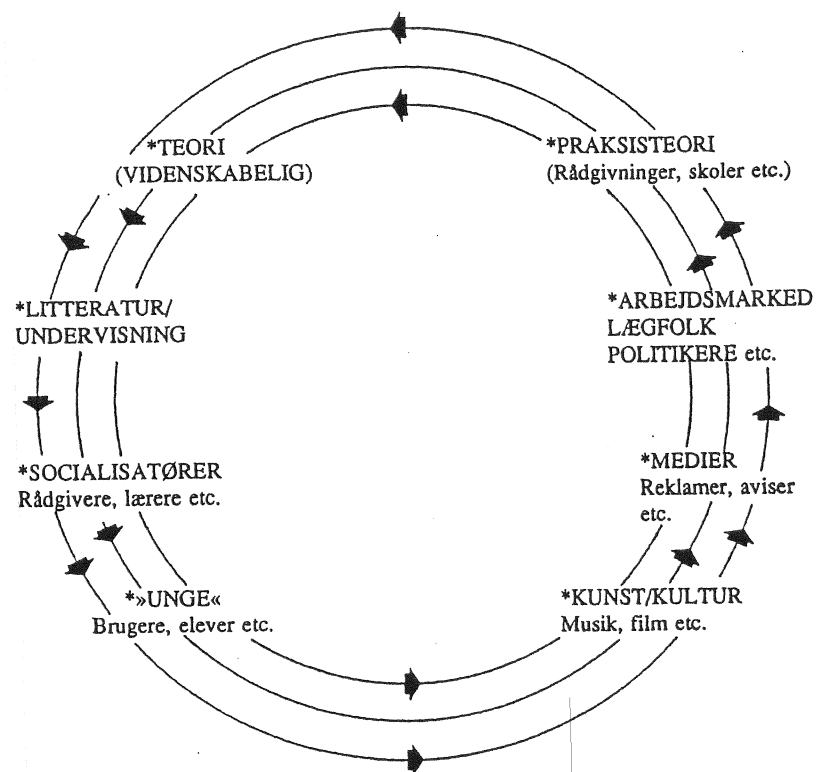
For det andet får ungdomskategorien et empirisk indhold ved at blive bekræftet som et empirisk faktum i det praktiske hverdagsliv. Dette sker gennem de handlinger, virksomheder og krav, som formidler forholdene mellem de konkrete unge og de forskellige socio-materielle strukturer. Den kulturelt konstituerede kategori ungdom, konstitueres altså successivt som empirisk kategori.« (Nygren 87 p. 110)

Ud fra dette kan man sige, at ungdom er en kulturel og samfundsmæssig konstruktion, som i indhold og betydning skifter over tid. Men hvem, der besidder »korrekt« viden og hvordan denne viden bevæger sig og transformeres er ikke klart. Der savnes en meta-teori, som kan begribe ungdom og unge.

Teorier og viden om ungdom udvikles mange steder: Både i form af praksisteorier (nedskrevne eller blot hos praktikerne selv) i socialt arbejde, i skole og uddannelsessystem, hos det enkelte individ og indenfor ungdomsforskningen, men hvem der er ophavsmand/kvinde til de teoretiske overvejelser forbliver uigennemskueligt. Den teoretiske forståelse af ungdom, som f.eks. præsenteres i narcissismeteorierne, der selv kan betegnes som »tautologiske« og/eller »vilkårlige« pga. den anvendte forskningsmetode og manglende historiske bestemmelse²⁸, kan ses som værende til stede i ungdomsforståelsen hos mange af de parter, som udvikler og videregiver viden om ungdom.

Det kunne afbildes således:

28. Se f.eks. Mørch 85 og Stafseng/Frønes 87

Det er således tydeligt hvordan bestemte opfattelser af ungdom kan bevæge sig cirkulært og selvforstærkende, uden at have afklaret ungdom i egentlig forstand. heraf følger, at ungdomsopfattelserne altså foreløbig må betegnes, som ideologier eller antagelser om unge.

Den empiriske forskning som Fornäs m.fl. udfører er et eksempel på hvordan viden genereres fra forskning (ungdomsteorien) til praksis. Gennem det teoretiske udgangspunkt bestemmes forskningsgenstanden så at sige på forhånd og den empiriske undersøgelse/forskning tjener først og fremmest og måske alene, det formål, at finde forhold i verden, der kan underbygge og bekræftige de teoretiske antagelser.

Gennem tolkninger af kulturelle udtryk og forskningsobjekternes svar sammenfattes en analyse og ungdomsforståelse. Denne præsenteres for andre forskere, socialarbejdere, lærere og forskningsobjekterne selv, der

så kan »overtage« eller gøre brug af denne analyse/forståelse. På trods af forskernes eksplicitte ønske om at opnå intersubjektiv kommunikation, bestemmes forskningsgenstanden alene ud fra forskernes teori, analyser og tolkningsredskaber.

Dette forhold, at bestemte ungdomsopfattelser videreformidles og overtages, giver nogle særlige vanskeligheder overfor en praksisforskning i fh. ungdom.

Man kan ikke nøjes med at se på eller koncentrere sig om de unges handlinger, adfærd eller udtryk ud fra en generel opfattelse af baggrunden og betingelserne og så udføre sine analyser på disse, idet handlingerne allerede kan ses som udtryk for den ungdomsforståelse (den betydning som betingelserne tillægges), som den unge selv har tilegnet sig og som måske også er bredt repræsenteret i den unges omverden (*»den symbolske baggrund«*²⁹).

Der må, i forskningsprocessen, ligeledes tages højde for og stilles spørgsmålstejn ved den opfattelse (og *»den symbolske baggrund«*), som den unge har. Og endelig må der stilles spørgsmålstejn ved den sammenhæng som den enkelte unge danner mellem sin egen baggrund og sine handlinger, altså vedkommendes subjektive handlegrunde.

Såvel individets handlinger, subjektive handlegrunde, erkendte samt objektive betingelser må inddrages i forskningsprocessen. Det, der komplicerer den empiriske forskningsproces indenfor ungdomsområdet er, at den unge så at sige allerede kan opfatte sig selv ud fra den samme teoretiske ungdomsforståelse, som forskeren kommer med. Eller vedkommende kan have en ungdomsforståelse, som stiller sig på tværs heraf.

Når særlige ungdomsforståelser (f.eks. socialisationsteoretiske og psykoanalytiske) allerede er genereret eller bredt formidlet øges risikoen for, at ungdomsforståelser, der ikke er i overensstemmelse hermed forkastes eller ikke umiddelbart kan »mærkes« eller gennemskues som *»rigtige«*, idet de kan ses som stående i modsætning til *»herskende«* ungdomsforestillinger (den udbredte symbolske baggrund). Samtidig er der også en nærliggende risiko for, at ungdomsopfattelser, som er i overensstemmelse med den *»herskende«* ses, som verificeret ved at den *»unge«* (der allerede kender til dele af forståelsen) erklærer sig enig med den præsenterede tilgang uden reelt, at have mulighed for at se eller stille spørgsmålstejn ved dennes eventuelle begrænsning. Vedkommende

29. Begrebet *»symbolsk baggrund«* er udviklet i samarbejde med Sven Mørch og hentyder til det forhold at betingelserne for et individ kan være *»blændet«* af en ideologisk forestilling om f.eks. unge (ungdomsopfattelse), som på grund af udbredtheden i individets omgivelser, magtfuldt sætter sig igennem og *»gør krav på at udgøre virkeligheden«*.

er så at sige blændet af sin egen symbolske baggrund.

Om overtagelse af ideologier eller forestillinger siger en af medforskerne i mit projekt:

»Det er noget, vi ikke tænker over til daglig, fordi vi ligesom er nødt til at handle, som om det var absolutte og almene værdier. Og det kan blive farligt, når vi begynder at tro på, at det er de, for så vil vi netop påtvinge andre ting og værdier, som måske ikke er til deres eget bedste, og som de ikke har lyst til at blive påtvunget. Det er ikke bare noget, der gælder i totalitære stater, men akkurat lige så meget i vores behandlersamfund.«

To former for vidensgenerering

Både i det empiriske projekt »under Rocken« og i det arbejde, som jeg har udført er der tale om generering af viden i den måde hvorpå det empiriske arbejde er udført. Der er dog afgørende forskelle imellem den måde som genereringen forekommer på³⁰.

Den metode, som anvendes i »Under rocken« kunne karakteriseres som en slags »ideologisk rekonstruktion«, hvori man tager udgangspunkt i de psykiske processer – og *det ubevidste*. De unges handlinger og udtryk tolkes ud fra en ideologisk ungdomsbestemmelse og analyse. Denne formidles så tilbage til de udforskede unge, som en »videnskabelig« afdækning, eller »dokumentation«, hvorved der, iflg. forskerne kan nås en bedre subjektiv erkendelse hos de unge og herigennem opstå en fælles forståelse (enighed) hos forskere og udforskede efter projektet. De unge tilbydes en færdig »forklaring« på sig selv uden at have mulighed for at diskutere denne på grund af dens (svært gennemskuelige) tolkende og symbolske vokabular. Ved uenighed, tvinges forskernes forståelse, gennem henvisning til »videnskabeligheden«, igennem.

Metoden i mit projekt kunne heroverfor kaldes et forsøg på »ideologisk dekonstruktion«, hvorigennem det har været forsøgt at opnå en fælles

30. Det er visse lighedspunkter projekterne imellem, i det mindste i udgangspunktet. Begge projekter vender sig imod kvantitative og statistiske metoder og tilsræber i modsætning hertil intersubjektivitet gennem dialog (dialektisk proces) forsker og medforsker/udforsket imellem.

forståelse mellem forsker og medforskere i løbet af selve projektet³¹. Udgangspunktet har været medforskernes egen *bevidsthed* og egne forklaringer, som så er blevet forsøgt begrundet og udfordret af individerne selv. Det bliver centralt at forholde sig netop til det bevidste, idet kun dette kan gøres til genstand for diskussion og uddybning og herigennem bibringe viden eller en afklaring af hvad den formodede viden omfatter og dækker (opfattelsens begrænsning)³².

Ved at spørge til individernes subjektive begrundelser for deres svar og udtryk opfanges (en del af) de ideologiske forestillinger, stammende fra en mangfoldighed af påvirkninger, kilder og erfaring, som er bredt repræsenteret hos såvel brugere som rådgivere.

De forestillinger om f.eks. ungdom, som medforskerne har haft er, gennem projektet, løbende blevet konfronteret ud fra deres holdbarhed og begrundelse, som medforskerne selv ser det.

Som et banalt eksempel på en sådan proces kunne nævnes:

Udsagn: »Jeg har det skidt, – reagerer sådan og sådan fordi jeg har været seksuelt misbrugt«.

Dette udsagn indeholder ingen forklaring, med mindre man på forhånd har en teoretisk forståelse (ideologi) som udstikker en kausal sammenhæng mellem seksuelt misbrug og en særlig følelsesmæssig tilstand eller adfærd. Fremfor at acceptere den (skin)-forklaring, der ligger i udsagnet må det vedvarende forsøges at spørge til individets subjektive begrundelse for at tingene skulle hænge sammen på denne måde, altså:

Spørgsmål: »Hvordan kan din adfærd/handlinger ses som et resultat

31. Der er tale om et forsøg på at lave »enkelteori« på baggrund af det kategorielle grundlag som udviklet indenfor Den Kritiske Psykologi. For uddybning, Jensen 92 samt Holzkamp 83.

32. Fornäs et.al.s bekymring om, at det vil være »alt for begrænsende for forskningen«, at gennemføre loyal (forståelig) empirisk forskning, peger på en uenighed i opfattelsen af videnskab. Hos Fornäs et.al. synes videnskab betragtet alene som tilgængelig for de særligt indviede (forskere selv), da denne ikke kan baseres på de udforskedes »begrænsede« bevidsthed. Resultatet bliver forskning for teoriens skyld. I mit arbejde ville resultatet forringes og ikke kunne almenføres, hvis ikke det netop tog udgangspunkt i medforskernes egen bevidsthed og interesse. Kvalificeringen af de involverede parter til medforskere må udgå fra disses erkendte subjektive interesser, hvilket nødvendiggør gennemskuelighed og bevidst forholden sig. I mine øjne er det alt for begrænsende såvel for medforskerne, som for forskningen, at undlade at gennemføre loyal forskning og se bort fra subjektiviteten.

af, at du har været udsat for seksuelt misbrug?»

OSV.

Der er, i projektet vedvarende blevet stillet spørgsmålstegn, ikke bare til medforskeres handlinger, men også til svar og forklaringer, som er afgivet. Dette har medført både irritation, forbavelse og rådvildhed/-frustration over, at opfattelser og holdninger ikke altid kunne begrundes lige godt, men har samtidig været en afgørende faktor for, at en generering eller egentlig udvikling og kvalificering af viden kunne finde sted.

Der har i forbindelse hermed været tale om at »ureflekteret« overtagelse af »givne« forestillinger/teorier og veletablerede tankesæt er blevet »afdækket« og diskuteret påny. Samtidig må det påpeges, at denne bevægelse ikke alene har været fra forsker til medforsker, men også den anden vej, således, at jeg gennem projektet har måttet argumentere, revidere og nuancere de forestillinger og idéer, som var mit udgangspunkt.

Med en sådan fremgangsmåde gives medforskerne selv mulighed for både at præsentere tolkninger af egne udsagn og samtidig, i samarbejde med forskeren, at afprøve holdbarheden af disse tolkninger.

Dette står i skarp kontrast til Fornäs et.al., der insisterer på at bevare tolkningsretten af de fremkomne udsagn og nøjes med at præsentere disse, når såvel forskning som analyse er afsluttet. Først efter, at analysen er afsluttet gives de udforskede mulighed for, at svare på tolkningerne og dermed også deres egne udsagn. Disse svar tolkes så ovenikøbet, af forskerne, som udtryk for forskellige reaktionsmåder, der er i overensstemmelse med eller i forlængelse af den anvendte teoretiske indgangsvinkel³³.

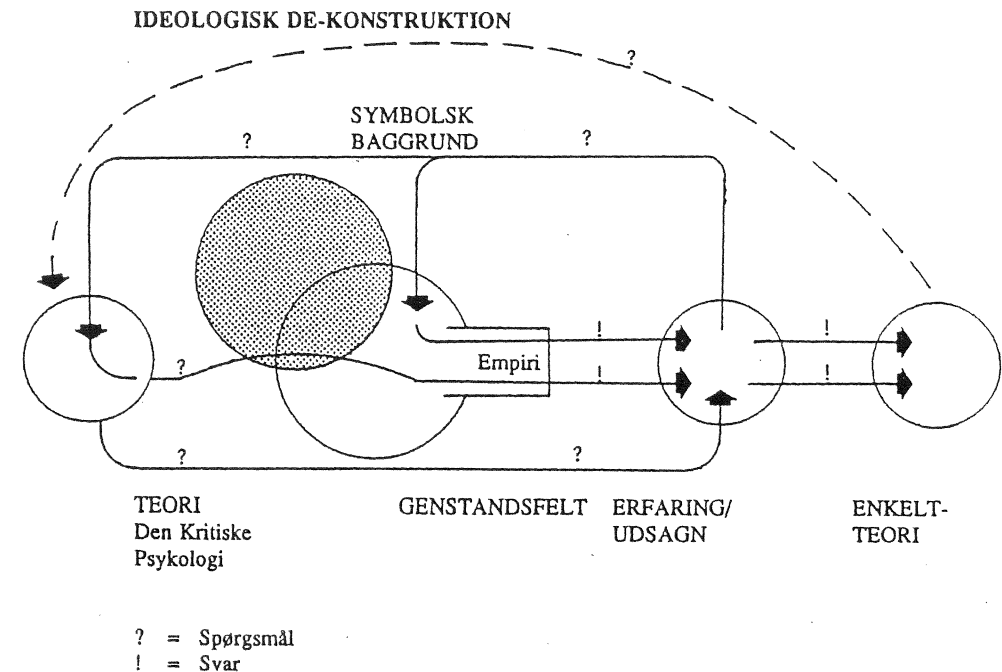
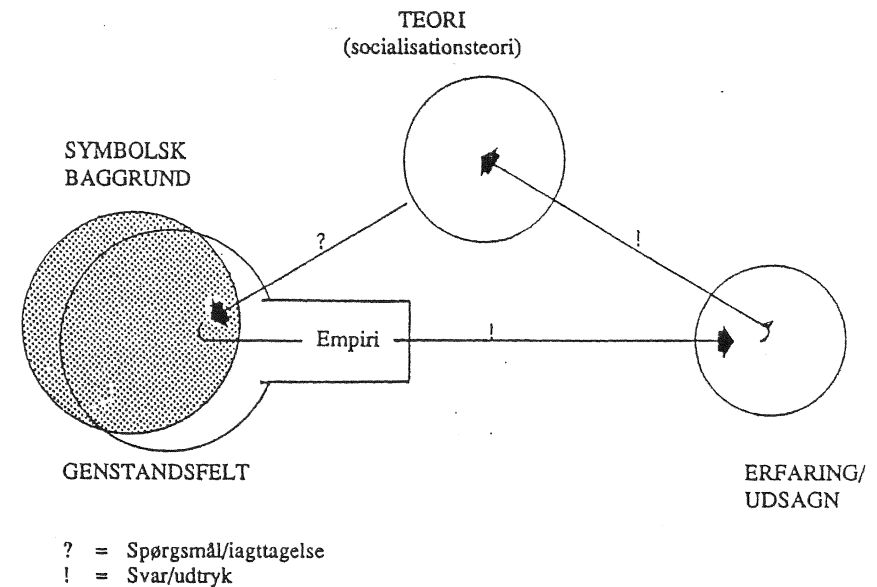
De udforskede udsagn »underkendes i dobbelt forstand« og forskernes vidensforståelse bekræftes uundgåeligt.

Grafisk kunne de to former for undersøgelse illustreres således:

33. De udforskede »unge«s villighed til at overtage forskernes tolkninger må ses i lyset af, at denne form for tolkning og symbolik allerede eksisterer i personernes »symbolske bagland«. Dette kommer tydeligst til udtryk i fht. det ene band, som jeg har omtalt som »de overtagende«. Dette band havde tidligere haft den tilknyttede forsker som lærer. I artiklen skrives om dette: »...Ulfs rolle som tidligere lærer for dem, som tit introducerede og forklarede nye termer« (p.178)

Det er altså sandsynligt, at de udforskede har været »forberedt« på den teoretiske forståelse/opfattelse, der var udgangspunkt i projektet.

IDEOLOGISK RE-KONSTRUKTION (Se også Mørch 90b)

Selvom der i artiklen er taget udgangspunkt i ungdomsteorien, som illustration af hvordan viden kan siges at blive genereret, er der på ingen måde tale om at forholdet alene gør sig gældende på dette område.

Der er peget på prostitution, som et lignende opmærksomhedsfelt, men problemet omkring vidensgenerering og forholdet mellem ideologisk re- og dekonstruktion genfindes principielt indenfor et hvilket som helst fænomen/interesse-område.

Faren i den vidensgenerering, som finder sted gennem den ideologiske re-konstruktion er dels, at handlen i praksis blændes – hvilket medfører udvikling af nye problemer og dels at betingelserne for forskning i praksis, som følge af dannelsen og/eller styrkelsen af en symbolsk baggrund, blir' stadig mere indsnævrede og begrænsede.

Gennem bl.a. de nævnte »populære« og »verificerede« (empiristiske) teoridannelser, som findes og anvendes indenfor en lang række forskningsområder, herunder i udpræget grad indenfor ungdomsforskningen, indvæves ideologier (i videnskabens navn) umærkeligt i folks opfattelse af både sig selv og andre.

De teoretiske antagelser og ideologier kommer til at danne en symbolsk baggrund, hvorigennem mennesker ser en mulighed til forklaring af sig selv og verden, som ingen forklaring er!

Såvel praksis selv som en fremtidig praksisforskning, påvirkes af, at der vedvarende drives ideologisk re-konstruktiv forskning, idet konsekvensen heraf er, at der lægges et »kunstigt led« eller »slør« ind, som dels er svært at gennemskue dels er vanskeligt at arbejde med og som følge heraf kræver ekstra ressourcer og opmærksomhed.

Den hidtidige og stadige ideologiske konstruktion og rekonstruktion, som findes indenfor forskningen nødvendiggør så at sige den ideologiske dekonstruktion – hvis formålet med forskning fortsat (og forhåbentlig) skal være, at klarlægge, anskueliggøre og bringe ny viden og erkendelse frem.

Pointen med her at fremhæve den de-konstruktive forskningsproces er selvfølgelig ikke, at man herigennem kan finde sandheden. Det, der peges på gennem de-konstruktionen er et begrundet håb om faktisk, at kunne opnå en intersubjektiv proces og erkendelse parterne imellem. Den de-konstruktive forskningsmetodes formål er at »identificere« den »symbolske baggrund« for herefter at tage denne op til fornyet overvejelse og refleksion og dermed skabe et anderledes velbegrundet handlegrundlag for mennesker, såvel praktisk som teoretisk.

LITTERATUR

- »Gadens børn« – En høring og nogle perspektiver, Hvidbog udgivet af Social og sundhedspolitisk gruppe. SocPol. Kbh. 1986
- Asplund J.: »Om undren overfor samfundet«. Reitzel, Kbh. 1972
- Bertram E.: »Når mennesker bliver grebet af virkeligheden« i *Udkast* 1992/1, Kbh. DPF 1992
- Borum P.: »Glæden ved at vågne op om morgenen og glæden ved at falde i søvn om aftenen«. Centrum, Kbh. 1989
- Borum P.: »Alting, en antiselvmondsbog«. Centrum, Kbh. 1987
- Brückner P.: »Kapitalismens socialpsykologi« Hans Reitzel, Kbh. 1974
- Dreier O.: »Grundproblemer ved psykoanalysens behandlingsteori« i *Udkast* 1987/1, DPF. Kbh. 1987
- Dreier O. (red.): »Den kritiske psykologi«, Rhodos, Kbh. 1979
- Dreier O.: »Psykologien som en historisk-materialistisk videnskab« i *Psyke & Logos* nr. 1/1981
- Dreier O.: »Retninger, moder og idoler i psykologien – en kritik af nogle tankeformer« i Dreier (red) – »ni artikler fra Udkast«, DpF, Kbh. 1978
- Drotner K.: »At skabe sig selv« Gldl. Kbh. 1991
- Felding J. & Møller N.: »Det antisociale syndrom«. i *Nordisk Psykologi*, 1990, 42 (5), DpF Kbh. 1990
- Fornäs J et.al.: »Forskning som spejl« i *Social kritik* 13-14/1991, SocPol. Kbh. 1991
- Fornäs J.: »Thinking about more than one thing at a time« i Ehrnrooth J. & Sirula L. (red.): »Construction of Youth« VAPK-publ. Helsinki 1991
- Fornäs J. et al.: »Ind i rockmusikken – ungdomskultur og senmodernitet« i *Social Kritik* 1989/3, SocPol, Kbh. 1989
- Hartmann J.: »Ungdomspolitikken: Norden i Europa« i Stafseng O. & Frönes I.: »Ungdom mot år 2000«. Gldl. Oslo 1987
- Hoikkola T.: »Is there Youth as an Empirical and Social Category?« i Ehrnrooth J. & Sirula L. (red.): »Construction of Youth« VAPK-publ. Helsinki 1991
- Holz kamp K.: »Grundlegung der Psychologie«. Campus Frankfurt/Main 1983
- Holz kamp K.: »Mennesket som subjekt for videnskabelig metodik«, Komm. S. KUA Kbh. 1985
- Holz kamp-Osterkamp U.: »Motivationsforschung« bd. 2. Campus Frankfurt/N.Y. 1976
- Jensen T.B. & Mørch S.: »Projektorganisering eller projektmageri« i *Udkast* 1991/2, DPF. Kbh. 1991
- Jensen T.B., Koch I., Kongstad A. & Dahl A.: »Prostitution i Danmark«. SFI rapp. 90:8, Kbh. 1990
- Jensen T.B.: »Prostitutionsforskning«. I *Udkast* 1990/1, 18 årg. DpF, Kbh. 1990
- Jensen T.B.: »At være eller ikke være – om psykosocial rådgivning/behandling af unge«. Prisopgavebesvarelse, KUA. 1992
- Juul S. & Ertmann B.: »Gadebørn i storkøbenhavn«. SFI rapp. 91:9, Kbh. 1991
- Jørgensen M.: »Kunsten at overleve med en tendring i huset – om kontakt med ungdom«. Pax A/S, Oslo 1971
- Koch I.: »SSP – Det Socialt Sympatisk Politi« i *Social Kritik* 1988/1, Kbh. 1988
- Koch I.: »Når ungerne blir' unge«, Gldl., Kbh. 1989
- Kyvsgaard B.: »Er lediggang roden til alt ondt?«, Kriminalistisk Institut. Kbh. 1990
- Lihme B.: »På og væk fra gaden« i *Social Kritik* nr. 17, Kbh. 1991
- Ljungstrøm C.: »Kvalificering og differentiering – to væsensdimensioner i skole- og uddannelsesforholdene«, I *Udkast* 1984/2 DPF Kbh. 1984

- Muncie J.: »The trouble with kids today«. Hutchinson & co. London 1984
- Mørch S.: »Teori eller empiri. Empiriproblemet i empirisk forskning« i *Udkast* 1987/1, DpF. Kbh 1987
- Mørch S.: »At forske i Ungdom«, Rubikon, Kbh. 1985
- Mørch S.: »Er ungdomsproblemet et socialisationsproblem?« i *Udkast* 1983/2, DpF. Kbh. 1983
- Mørch S.: »Ungdomsteori og intervention« i *Udkast* 1990/1, 18 årg. DpF. Kbh. 1990
- Nissen M.: »Hvordan parasitære relationer reproduceres« i *Udkast* 1991/2, DpF. Kbh. 1991
- Nygren P.: »Har vi eller Thomas Ziehe fået en ny ungdom?« i Stafseng O. & Frønes I.: »Ungdom mot år 2000«. Gldl. Oslo 1987
- Olsen O.A. & Kjøppe S.: »Freuds Psykoanalyse«, Gldl. Kbh. 1981
- Roe K.: »Never has so much been written by so many about so few, or why Youth research?« i Ehrnrooth J. & Sirula L. (red.): »Construction of Youth« VAPK-publ. Helsinki 1991
- Social Kritik* nr.
1/1988 (tema: SSP),
7/1990 (tema: Kultur og socialt arbejde)
- Stafseng O. & Frønes I.: »Ungdom mot år 2000«. Gldl. Oslo 1987
- Ziehe T. & Stubenrauch H.: »Ny ungdom – og usædvanlige læreprocesser« Pol. revy. Kbh. 1983